

BEVEZETŐ

„Tiltakozásnak szánjuk e beszélgetést a vörös, a barna, a zöld és a színekkel nem jelzett diktatúrák ellen és egyúttal hitet teszünk a minden jelzés nélküli demokrácia mellett.

Beszélgetésünk egyúttal az igazság és a szeretet győzelmébe vetett hitünket is kifejezésre juttatja.”

Léber-Somogyváry Mária
Somogyváry Vilmos

Mit jelent számunkra 1956? E kérdésre azért kell minden, a magyar társadalom és szélesebben a kultúra, az igazság ügyéért felelős embernek válaszolni, mert így derül ki, milyen mértékben vagyunk demokraták, humanisták, polgárok, európaiak, hazafiak, a keresztény kultúra méltó tagjai és képviselői, gondolkodó, felvilágosult lények. A polgári oldal a posztkommunizmussal szemben akkor számíthat győzelemre, ha valódi és nem hamis értékeket képvisel, illetve ha a hamis értékektől sikerül magát egyértelműen megszabadítania. E tekintetben az 1956-os forradalom próbakőnek bizonyul. Ugyanis szerencsétlen huszadik századunkban, amely egy értelmetlen, embertelen világháborúval kezdődött, majd két, a keresztény Európában addig ismeretlen diktatúrával: a kommunizmussal és a fasizmussal, illetve az emberiséget majdnem elpusztító második világháborúval folytatódott, az 1956-os magyar forradalom volt az az esemény, amely a valódi értékeket a legtisztábban és a legkövetkezetesebben képviselte.

A forradalom kérdése azért is próbakő, mert manapság a magát szocialistának nevező baloldal nyilvánvalóan kisajátítani igyekszik. Az 56-os forradalmat elfojtó egykori kommunisták és a velük szövetséges balliberálisok arra hivatkoznak, hogy mindnyájan emberek vagyunk. Ez az ő szájukból azt jelenti, hogy nincs különbség a hóhér és az áldozat között, mert mindenki hol hóhérként, hol áldozatként éli életét, hiszen szerintük az embernek nincs halhatatlan lelke. Így nem az isteni igazság szeretete, az iránta elkötelezettség irányítja a gondolkodást és a magatartást, hanem más természeti lényekhez hasonlóan a "jó taktikát", a puszta vegetálást, az életben maradási biztosító ösztön.

Sajnálatos módon ötvenhatot ki akarja sajátítani a szüklátóköri nacionalizmus is. Bár a nacionalisták többnyire jobboldaliak, nem konzervatívok. Konzervatív ugyanis az, aki nem érdekeit védi, hanem az értéket képviselő hagyományt, azaz kulturális kötődéseit tiszteli a többi nép értékeivel és kulturális kötődéseivel egyetemben (ezzel szemben a liberálisok a hagyomány elsődleges és alapvető szerepéről hajlandóak megfeledkezni, vagy ahogyan nálunk történik, azt a kommunistákkal együtt tagadni). A konzervatív sosem nacionalista, sosem utasít el más népeket, kultúrákat. A nacionalisták ahelyett hogy konzervatívok lennének, ugyanúgy lázadnak, mint azok a baloldaliak, akik a gazdagokat, a náluk gazdagabbakat vagy azokat gyűlölik, akik náluk gazdagabbak lehetnek. Mindkét esetben gyűlöletről van szó, csak az egyik szociálisan, a másik pedig etnikai, vérségi alapon gyűlölkö-

dik. A kommunista anyagi javakkal akarja kicserélni a szellemi értékeket (az isteni igazságot, a jót és a szépet), hiszen eleve szellemellenes, illetve csak a Krisztust a pusztában megkísértő, az igazság, a szép és a jó helyére a kenyeret, a földi javakat, az erőt, a hatalmat állító gonosz szellemet ismeri el. A velük szövetkező balliberálisok de facto szintén megtagadják a szellemi értékeket, függetlenül attól, hogy szándékosan szolgálják-e a gonosz szellemet, tartják kezükben az intellektuális hatalmat, gyakorolják a felvilágosult zsarnokságot, vagy erre taktikai okokból úgymond rákényszerülnek. A nacionalista pedig szemben az igazi hazafival nem arra törekszik, hogy nemzetének kultúrája méltó helyet foglaljon el a népek közösségében. Nem akarja belátni, hogy minden nemzet, kultúra az emberiség közös szellemi értékeiből meríti azokat a kincseket, amelyek beállítottsága szerint képviselhetők számára, és így minden nemzet nélkülözhetetlen, pótolhatatlan. A nacionalista azt akarja, hogy kizárólag az ő népe létezzen. Ezért nemzetének "gyenge pontjairól" soha nem beszél, történelmének árnyoldalait nem ismeri el, miközben más, sikeresebbnek vélt nemzeteket megítél. A nacionalista mindig úgy érzi, tőle, az ő nemzete elől elorozták a javakat, szemléletében valós és vélt sérelmek keverednek, a sértődöttség állandósulása belőle sokszor gyűlöletet vált ki. Mivel a nacionalista a szellem helyére anyagi javakat, érdekeket tesz, hiszen a nemzet nála valójában nem is nemzet, csupán etnikum, a kommunistákhoz és a balliberálisokhoz hasonlóan a gonoszság eszközévé válik. Inkább ért szót velük, mint a szellemi értékeket következetesen képviselni igyekvő konzervatívokkal.

Mivel a nacionalizmust tápláló sérelmeknek sok valós alapjuk van – hiszen tény és való, hogy az úgynevezett internacionalizmust hirdető, több mint negyven éven át uralmon levő és most újra a hatalmat gyakorló kommunizmus minden nemzetit, nyíltan vagy rejtetten elutasítani igyekezett – nem könnyű feladat a nemzeti ügy képviselésében a nacionalizmustól elhatárolódni. Azonban mégsem tehetünk másképp ügyünk érdekében. Ha ugyanis a nacionalizmustól nem tudjuk megóvni magunkat, ha bevonódunk politikai játékaiba, ha lemondunk arról, hogy ítéleteinkben szellemi mércét alkalmazzunk, ha a szerencsésebb sorsú nemzetekkel szemben gyanakvóvá válunk, akkor a posztkommunizmus malmára hajtjuk a vizet. Nem szabad a nyers erőnek behódolnunk, legyen szó akár nacionalizmusról, akár internacionalizmusról, mert a durva erőt véglegesen nem egy másik, hozzá hasonlóan anyagi, fizikai erő fogja legyőzni, hanem a világot teremtő Isten, az igazság.

A Tolsztoj által hirdetett közismert tétel – ne állj ellen erőszakkal a gonosznak – nem azt jelenti, hogy egyáltalán nem kell harcolni a gonosszal (Tolsztoj nem volt pacifista), hanem azt, hogy e küzdelemben az ember ne tartsa mindenhatónak a nyers fizikai erőt, az erőszakot. Mint ahogy a krisztusi tanítás – ha arcul ütnek, tartsd oda a másik felét is – nem bárgyúságot, élhétetlenséget jelent, hanem a fizikai kényszer mindenhatóságát teszi félre mindörökre.

Az 1956-ot kisajátítani igyekvő posztkommunizmus és a szellemi emelkedettséget nem ismerő nacionalizmus elferdíti ezt a történelmi mértékű eseményt. A szellemet tagadó, az anyagi érdekeket mindenek elé helyező, magát a szegények védelmezőjének feltüntető baloldal 1956-ot szociális mozgalommá akarja lefokozni, hőseit a kemény diktatúrával szembehelyezkedő reformkommunistákká stilizálni. Valójában a szociálisan igen érzékeny, de a szellemi és az erkölcsi kérdéseket a társadalmi kérdésekkel össze nem keverő ötvenhatosok elsősorban nem az éhség és a nyomor, vagyis a diktatúra következményei ellen léptek fel, hanem a diktatúra, a kommunizmus szellemellenessége, emberellenessége ellen. Jellemző, hogy a

proletárdiktatúrát a világra szabadító 1917-es oroszországi puccsal ellentétben az 1956 október 22-ről 23-ra virradó éjszakán Budapesten röpcédulákon terjesztett, a nemzet óhaját kifejező 14 pont egyike sem a szegények érdekeit védte. Arról sem volt szó, hogy a börtönkapuk megnyitásával elmosták volna a határokat a bűn és a jogtiprás között, ahogy például a francia forradalomban, a Bastille lerombolásakor történt. A 9. pont "az összes politikai és gazdasági perek felülvizsgálatát" és "az ártatlanul elítélt politikai foglyok részére a teljes amnesztiát, illetve a hátrányba kerültek rehabilitálását" követelte, vagyis annak a törvényességnek a helyreállítását, amelyet a kommunizmus igyekezett megsemmisíteni. Tudjuk, hogy a legtöbb politikai elítélt a kommunizmus idején nyomozás és nyilvános bírósági ítélet nélkül került börtöntáborba, börtönbe, bolondokházába vagy egyenesen a temetőbe. A nyilvános politikai perek pedig előre gyártott hamis bizonyítékokra és megfélemlített tanúk vallomásaira épültek.

Semmi sem olyan idegen a diktatúra számára, mint a törvényesség szelleme. Hiszen az európai kultúrában a jogrend alapját az isteni törvény, a személyes és a transzcendens, vagyis a világban működő, de nem a világból származó igazság képezi. Ez az igazság gonosznak mutatja a szellemellenességet, illetve az értékeknek érdekekkel fölcserélését. A törvényesség szelleme hatja át az 1956-os forradalom törekvéseit és a szellemi pozícióját kifejező 14 pontot. Az 5. pont például így hangzik: "általános, egyenlő, titkos választásokat több párt részvételével, új nemzetgyűlési képviselők választásával". Úgy tűnik, a nemzetnek a diktatúra által okozott súlyos megbénulása ellenére lehetőség nyílt a törvényesség szellemének érvényesítésére: a forradalom ténye mindenesetre ezt mutatja. Ha a forradalom győzött volna, a kommunizmus mint szellemellenes gonoszság egyértelműen megbukik. Azóta az országban kétszer is alakult ki olyan helyzet, amelyben a kommunizmust mint szellemellenes mozgalmat el lehetett volna ítélni, az emberellenesség bűnében vétkeseket a törvényesség nevében felelőségre kellett volna vonni, pártjukat, mint annak idején a nemzeti szocialista pártot, jogutód nélkül föl kellett volna oszlatni. Sajnos, e lehetőséggel nem élünk.

Mivel nálunk igazában nem politikai programok mérettetnek meg a választásokon, nem kizárólag kultúratisztelő pártok versenyeznek nyugati mintára a kormányzás felelősségéért, hanem az egyik legnagyobb párt és a vele szövetkezők a gonoszságot szolgálják, a választás tisztasága nálunk mindig kétséges. Az új élet nem köszönt addig ránk, amíg az utódpárt – menjen át akárhány metamorfózison – el nem tűnik, szét nem foszlik a közvélemény nyomására. Ez jelenti majd az ötvenhatos forradalom győzelmét, és akkor a közéletben az emberellenesség nem juthat többé szóhoz.

Hogy ez mennyire nem egyszerű és nem magától értetődő folyamat, Vaclav Havel is érzékeli, amikor arról beszél, hogy a kommunista káderek világszerte beépültek a demokratikus struktúrákba. Nincs rajta mit csodálkozni, hiszen a kommunista világorradalom és világalum nemcsak Trockij rögeszméje volt, hanem minden kommunista végső célja. Lenin annak idején nem azért kezdte a kommunizmust egy országban építeni, mert szerényebb, emberségesebb volt Trockijnál, hanem mert jobban ismerte a gonoszság természetét. Tudta, ha egy helyen gyökeret ereszt és megerősödik, megfertőzi az egész világot. 1956 hősei megmutatták, hogy a gonoszsággal szembe kell helyezkedni, még akkor is, ha nagyon erős, és nem sok esély van az azonnali győzelemre. Tudták, hogy a go-

nosszal nem lehet együtt élni, mert a vele együttműködés növeli erejét. Jó, ha ezt mi is tudatosítjuk.

Nem elég tudni, hogy a gonoszszággal nem szabad szövetséget kötni, hanem e meggyőződésnek megfelelően kell rendezni életünket. Az ötvenhatosok ezt vállalták, és erre a magyar kultúra ösztönözte őket, hiszen talán sehol máshol nem fonódott olyan szorosan, olyan szervesen össze a nomád népekre jellemző szabadságvágy a keresztény kultúra igazságtörekvésével, mint ahogy a kereszténységet a hazával együtt elfogadó magyarságnál történt. Természetesen a kommunizmus gonoszságát, szellemellenességét, az isteni igazsággal össze nem egyeztetettségét más európai népek is érzékelték, a szabadság hiányát más, különösen a diktatúra nyomását megszenvedő kultúrák is elviselhetetlennek találták. A kommunizmus elleni forradalom azonban azért itt tört ki, mert csak a magyar kultúra vezeti le a rabságot közvetlenül az istenellenességből, az isteni igazság tagadásából. Az ötvenhatosok értették, hogy az Istent, az igazságot tagadó kommunizmus az embert rabságba kergeti, vagyis abba a történelemelőtti állapotba, amelyben a szabadság – mivel nem kötődhet semmihez – maga is semmivé, nihillé válik, és csak sötét, sokszor romboló, csillapíthatatlan vágyként, örökös lelki éhségként létezik.

A rabság elleni tiltakozás, a szabadságharc mindig jellemezte a magyar történelmet. Az ötvenhatos forradalom e harc mély, kulturális alapjait, szellemi indíttatását a legtisztább formában mutatta meg. Hibás és káros azonban föltételezni, hogy a kommunizmus Magyarországon kizárólag import jelenség volt. Ha így lett volna, akkor a Szovjetunió széthullásával, a megszállók kivonulásával nálunk nyomtalanul megszűnt volna. Bár a kommunizmus a zsidó származású, de a zsidókat gyűlölő Marx Károly nevéhez fűződik, és bár először Oroszországban honosodott meg, sem nem zsidó, sem nem orosz jelenség. A kommunizmus azoknak a lázadóknak a műve, akik a zsidó-keresztény hagyományú kultúrát egészében és azon belül saját hagyományukat megtagadták, vele szembefordultak és fonákjára fordították. Így az istenfélő, passzivitásra hajló és jószívű, gyanútlan orosz muzsik helyébe a kegyetlen, hatalomvágyó, éber, a gonoszszágot szolgáló pártfunkcionárius és vöröskatonna lépett. Hasonlóképp szorította ki a személyes és transzcendens Isten szavát meghalló, a civilizáció hívását pedig mellőző, az észnek a misztikus intencióval szemben csak az eszköz szerepét tulajdonító választott népet, a zsidó kultúra képviselőjét az immanenciában megragadó, pénzimádó, a kultúra talajától elszakadt személytelen gépies civilizáció intellektualista művelője, a mai poszt-kommunista vagy balliberális zsidó. És ehhez hasonlóan az igazságot mindenképp elé tevő, bátor és büszke szabadságharcos, a magyar nemzet képviselője hazudozó, a nyers erőt, az érdeket mindenképp elé helyező és egyben hozzá gyáván alkalmazkodó, szívós és ravasz kommunista és nacionalista barbárrá vált.

Goethe szerint hőse, Faust hibát követett el, amikor Mephistóra hallgatott: így élete során semmi maradandót nem alkothatott, és megvakulván, a sírásókat új, gyönyörű városok építőinek gondolja. Mivel mindig jót akart, hitét nem veszítette el, de hittal élni, az életben tájékozódni nem tudott. Faust meghal, Mephisto viszont vígan él tovább. Ezután azokat kísérti meg, akik képtelenek lévén a jót a rossztól megkülönböztetni, jó szándékúnak sem nevezhetők.

Az ötvenhatos forradalom győzelme nem csupán a diktatúra bukását hozta volna magával, hanem a szellem diadalát is. Hiszen nemcsak a nemzeti eszmét tagadó, a kulturális kötődéseket megsemmisíteni igyekvő kommunizmus vétkei voltak mentes, hanem szellemi volta révén nem ismerte a nacionalizmust és az anti-

szemitizmust sem. Rákosi diktatúráját nem azért utasította el, mert a kommunista vezetők nagy része zsidó volt, hanem mert Sztálin tanítványai voltak. (Maga Sztálin antiszemita volt és grúz nemzetiségű. Származása nem akadályozta meg abban, hogy más tagországokhoz hasonlóan Grúziából is gulágot csináljon. Trockij viszont zsidó származású volt, aki saját népét közismerten gyűlölte. Kádárt sem magyar származása készítette arra, hogy a diktatúra emberévé váljon, és nem is akadályozta abban, hogy a magyar történelem legfényesebb, világtörténelmi jelentőségű eseményét, az ötvenhatos forradalmat ellenforradalomnak bélyegezze, hőseit kivégeztesse, vagy megalázó, embertelen körülmények között börtönben tartsa, hozzártatózóikat, a kontraszelekció ügyét szolgálva, a közéletből kiszorítsa.) A gonoszság nem nemzeti jellegű, nem materializálható, ahogy az elvakult nacionalizmus gondolja.

Napjainkban sok szó esik a provokációról, arról, hogy a nemzeti oldalnak kárt okozó nacionalista megnyilvánulásokat az utódpart szítja. Érdemes megfontolni, nem provokáció-e az is, hogy a jobboldali médiában az Amerika- és Izrael-ellenes hangvétel távol áll a józan kritikától. Emlékezzünk csak: nemrég még az amerikai imperialisták agressziói ellen tiltakoztunk, és mindig a kommunizmusért harcoló elnyomott népeket védelmeztük. Nem tudni, miért látja a polgári oldal Amerikában a legnagyobb ellenségét. Amikor a polgári sajtó a kommunizmus ellen lép fel, sajnálatos módon nem szellemellenességét, gonoszságát leplezi le, hanem csak annak következményeit: az ügyetlenségeket, a hazugságokat, a csalásokat, az ostobaságokat. Mindezt azonban könnyű azzal elhárítani, hogy egyszerű, kijavítható hibákról, emberi gyengeségekről van szó. A kritika ezért hatástalan marad. Így az a furcsa helyzet alakul ki, hogy a diktatúra gonoszsága alulmarad Amerika állítólagos gonoszságával szemben. Vajon mi is Marx követőinek álláspontján vagyunk, és úgy gondoljuk, hogy Amerika nem a demokratikus intézmények kiépítésével kísérletező fiatal kultúra, hanem világalomra törő barbár világcivilizáció? Miért nem vesszük észre, hogy világalomra az arcukat mindig eltakarók törnek, akik előbb a tőkét ravaszul elutasítják, majd alkalomadtán kisajátítják – akár államosítás, akár privatizáció útján.

Természetesen Amerikát és Izraelt lehet bírálni, politikájukat el lehet utasítani, föllépéseiktől világos érveléssel el lehet határolódni. De mindezt akkor tudjuk méltányosan megtenni, ha gondolkodásunk ötvenhat szellemi örökségéhez kapcsolódik. Innen nézve képtelenségnek tűnik Amerikát nevezni a gonosz birodalmának. Ne feledjük, Ronald Reagan nevezte így a volt Szovjetuniót, amely azóta ugyan szétesett, de a kommunizmus gonoszságának leleplezése, a régi káderek félretevése nem történt meg, vagyis végeredményben minden maradt a régiben. A gonoszság ugyanaz, csak a módszerek, a szlogenek, a hazugságok mások. Igaz, sem Amerika, sem Nyugat-Európa nem vállalkozott az 1956-os Magyar forradalom védelmére, nem fordult szembe a katonai szempontból nagyon erős Szovjetunióval, nem kockáztatta a harmadik világháború kitörését. De e forradalmat nem a Nyugat verte szét kíméletlenül, nem a Nyugat kívánta, hogy a gonosz birodalom minél tovább fenntartsa magát. Ötvenhat hőseinek és közvetve a Magyar Nemzetnek a mártírúma azt jelentette, hogy a proletár diktatúra sebezhetőségét életük elvesztése, a hosszú évekre elnyúló megtorlás elszenvedése és a kádár-brezsnyevi diktatúra terhének elviselése árán kellett bizonyítaniuk. Bár Isten malmai, tudjuk, lassan őrlnek, azóta világunkkal mégis csak történt valami: kommunizmus szellemellenességét nyíltan, programszerűen számottevő politikai tényező

nem képviseli. Ebből azonban elsősorban nem az következik, hogy a forradalom és a szabadságharc leverése által a nemzet testén ejtett szörnyű sebet lassan el lehet felejtetni, hanem az, hogy a társadalmat és az egész posztkommunista világot behálózó szellemellenes gonoszság ellenében ötvenhat örökségét most kell diadalra vinni. Ez mindenek előtt a nyugati védelmi rendszer és az európai gazdasági közösség részévé vált, a jogállamban élő magyar társadalom feladata, mert ötvenhat örökséget a magyar társadalomnál jobban senki nem ismerheti, és elhallgatására, elferdítésére sehol nagyobb és gátlástalanabb erőfeszítések nem történnek. Posztkommunista világunkban a hidegháború korától eltérően ma már megengedhetetlen, hogy a civilizált világ védelmét szem előtt tartó reálpolitika bárhol is fölébe nőjön a szellemellenes gonoszsággal, a hazugsággal, a gyűlölettel és az irigységgel az igazságot szembeállító törekvésnek.

1956 hősei békés úton akarták a kommunizmust életünkéből kiiktatni. Előre nem fegyverkeztek föl, nem próbálták megnyerni maguknak a hadsereget, semmiféle összeesküvő módszert nem alkalmaztak. Fenyegétést nem tartalmazó felhívásukat az egész nemzethez intézték. Fegyvert csak akkor fogtak, amikor ügyüket galádul megtámadták, és hősiezen védték igazukat, abban is reménykedve, hogy az idő nekik dolgozik, a közvélemény kitart mellettük, és a világ nem hagyja cserben őket. Igazság melletti elkötelezettségük nem értelmetlen önfeláldozás, harcuk nem erőszakos megnyilvánulás volt. Barbároknak ötvenhat eltipróit kell tekintenünk.

A forradalom résztvevői tudták, hogy a gonoszság mindig az erőszakra támaszkodik. Emiatt általános és titkos választásokat követelve, egyben a gonosz rendszer uralmát biztosító szovjet csapatok azonnali kivonulását is kérték. Ebben őket nem az oroszgyűlölet vezérelte. Az 1956-ot kisajátító nacionalisták azt a téveszmét sugallják, hogy e forradalom az oroszok és a zsidók ellen irányult, és a forradalmárok a magyar etnikumot védelmezték más nemzetekkel szemben. A keresztény egyetemességet tagadó nacionalisták vagy eleve provokálnak, vagy a sérelmek, a keserű emlékek, a régi beidegződések miatt a provokációba könnyen bevonódnak. Az előbbiek kommunisták, az utóbbiak annak médiumai, áldozatai.

Hogy mennyire mentes volt az ötvenhatos forradalom a nacionalizmustól, a más nemzetek iránti ellenszenvtől, azt az a tény mutatja, hogy a forradalmárok a orosz katonákhoz mint barátokhoz fordultak, arra szólítva föl őket, hogy támogassák ügyüket, amelynek kibontakozása – az igazságról lévén szó – őket is személyesen érintette. Ezért kerülhettek nemzetiszínű zászlók az orosz tankokra, ezért késlekedhetett a tűzparancsok kiadása. De ha lehetett is sejteni, hogy az orosz hadsereg többsége nem csatlakozik a forradalomhoz, vagy nézi az eseményeket tétlenül, akkor is meg kellett őket szólítani, hiszen a forradalom által megérintettek lelkében ott maradt az igazság vágya. Nemcsak a gonoszság fertőz, az igazság utáni vágy is teret kér magának. Így mindig lesznek olyanok, akik az igaz ügy emlékét ápolják.

Bár leverték, a forradalom nem bukott meg, ahogy Krisztus kereszthalála sem a véget jelenti, hanem – ha élünk vele – a kereszténység kibontakozásának kezdőpontját. Ahogy a huszadik század egyik legjelentősebb regényének (Bulgakov: A Mester és Margarita) hőse mondja, amikor a Krisztus megvédésére nem vállalkozó és e szellemi találkozás jelentőségét maga elől elrejtő Pilátusról beszél, "nincs nagyobb bűn, mint a gyávaság". A regény azt is megmutatja azonban, hogy őszinte bűnbánattal lehetséges e bűn fogságából szabadulni. Mint ahogy Pilátusnak

a regényben, nekünk is módunkban áll ötvenhat igazságával megtisztult szívvel szembesülni, megérteni azt, amit akkor csak sejtettünk, éreztünk.

Miért olyan nehéz kiszorítani a kommunizmust a közéletből? Látnunk kell, hogy hívei egységfrontot alkotnak. Egységük alapját olyan beállítottság képezi, melynek maradéktalan érvényesülésére nagyon vigyáznak. Ennek lényege a szellemellenesség: kíméletlen harc Isten, az igazság és minden ellen, ami túlmutat a kisszerű, földhözragadt emberi megnyilvánulásokon.

A jobboldalnak tehát a szellemet kell képviselnie, védenie és a szellemi pozíció tisztaságára vigyáznia. Nem azokhoz kell igazodni, akik a polgári, nemzeti oldalhoz véletlenül, számításból, vagy más, nem szellemi jellegű okból csatlakoznak. Nem elegendő őket "megnyerni", nem elég azt elérni, hogy ránk szavazzanak, hanem meg kell nekik mutatni az életünket mozgató szellemi szempontok nélkülözhetetlenségét, a múlttal szembenezés elkerülhetetlenségét. Ha nem így történik, akkor ezek az emberek nemcsak nem találkoznak a szellemmel, hanem jó szándékuk ellenére kisiklatják a közös ügyet.

Szalma Natália